

MANIFESTELE REVISTELOR LITERARE ROMÂNEȘTI (1944 – 1947). OFENSIVA POLULUI HETERONOM AL CÂMPULUI LITERAR

DELIA UNGUREANU¹
Universitatea București

THE MANIFESTS OF ROMANIAN LITERARY MAGAZINES (1944-1947)

Abstract

This paper looks into the manifests of some important Romanian literary magazines that were published between 1944 and 1947. It follows Pierre Bourdieu's sociological theory from Les Règles d'Art, emphasizing the subtle ideological process they were subject to. It concludes by drawing a map of the Romanian literary field in what concerns the magazines grouped around the heteronymous pole.

Keywords: *manifest, autonomy, heteronomy, ideology, politics*

O perioadă complexă și dificil de clasat sub aspectul luărilor de poziție prin manifestele revistelor, care, de multe ori, intră în conflict cu luările ulterioare de poziție ale semnatarilor articolelor publicate în cadrul aceleiași reviste, perioada cuprinsă între 23 august 1944 și 30 decembrie 1947 relevă o "luptă surdă, disperată și inegală"² între vechii reprezentanți ai culturii interbelice și cei nou apăruiți, favorizați de conjunctura politică și militară. "E o perioadă de tendințe totalitare, abia disimulate, și aspecte democratice, de dictatură camuflată și de pluralism, de relativă libertate și de constrângeri".

¹ **Delia Ungureanu** (1983) este preparator doctorand în cadrul Catedrei de Teoria Literaturii, Literatură Comparată și Etnologie a Facultății de Litere, Universitatea din București. Este colaborator al Editurii Polirom și al Editurii Art, precum și al revistei *Observer cultural*. A tradus a doua ediție a *Canonului occidental* al lui Harold Bloom (Editura Art, 2007) și *Teoria literară. O introducere* de Terry Eagleton (Polirom, 2008). În prezent lucrează la teza de doctorat *Dezechilibrul câmpului literar și începuturile ideologizării în revistele literare românești (1944-1947)*, sub coordonarea prof. univ. dr. Mircea Martin. email: delia_ungureanu_1983@yahoo.com

² M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, București, Humanitas, 1995, p.21.

”Înseși revistele de orientare procomunistă – ca *Viața românească*, *Orizont* și *Revista literară* – sunt nevoite să se adapteze, într-o oarecare măsură, spiritului literar al momentului. (...) Impactul tendințelor de stânga în literatură, care, se înțelege, nu lipsesc, asupra conștiinței și spiritului literar este aproape neglijabil și el ar fi rămas o manifestare periferică (...) dacă nu ar fi intervenit (...) detronarea regelui și preluarea integrală a puterii de către forțele de stânga.”³ (s. n.). M. Nițescu acordă însă o prea mare importanță normalității câmpului, neglijând anormalitatea crescândă a acestuia, reperabilă prin efectele de câmp care încep să fie controlate. Argumentul său îl reprezintă poziția în câmp a *Revistei Fundațiilor Regale*⁴, o poziție de echilibru între combatanți, de mediere a conflictelor legitimată de relația sa cu puterea – oficial încă deținută de Rege – și cu Academia. Este abuziv însă a extinde această poziție de echilibru – mai curând de neutralitate și indecizie totodată – a *RFR*-ului la profilul majorității revistelor din 1944-1947 și chiar și la cele de stânga: "O caracteristică a revistei [*RFR*] a fost (...) efortul de a păstra un echilibru obiectiv între articolele despre Uniunea Sovietică și cele despre Occident. De altfel, aceasta a constituit una din trăsăturile dominante ale climatului cultural și literar din perioada de tranziție, chiar și, într-o măsură mai mică, a revistelor de stânga”⁵ (s. n.). Această privire uniformizează câmpul literar, nu îi relevă nuanțele și mai ales polemicile, unele susținute puternic, precum cea dintre criticii din școala lui Lovinescu și cei care semnează în *Orizont*, *Revista literară* și *Contemporanul*. Nu a fost un climat de echilibru, ci mai curând un *dezechilibru* între polul autonom și cel heteronom.

Dimpotrivă, "această imixtiune a puterii într-un domeniu condiționat socio-istoric, dar *neguvernabil politic*, provoacă o criză instituțională și tematică a literaturii răsăritene”⁶ (s. a.). Oprindu-se doar asupra ultimilor doi ani ai acestei epoci de tranziție – 1946-1947 – studiul Sandei Cordoș privilegiază *dezechilibrul* câmpului, caracterizabil printr-o retorică a *crizei*, care funcționează nu ca temă și principiu creator, precum în Occident, ci ca *stare de fapt*: "...în literatura română avem în 1946-1947 o mișcare «crizistă»: e strigătul lucid, neputincios dar puternic, al scriitorilor care prevăd viitorul desfigurat al breslei și al artei lor”⁷.

Deși fenomenul crizist este bine reprezentat în revistele literare, el nu configurează *imaginea de ansamblu* a câmpului întregii perioade, nefiind decât *izbucnirea și concretizarea* unor manifestări de nesubordonare față de putere,

³ Idem, p.24

⁴ În continuare, *Revista Fundațiilor Regale* va fi abreviată *RFR*.

⁵ M. Nițescu, idem, p. 32.

⁶ Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, ed. a II-a, p. 5.

⁷ Idem, p. 51.

existente și în 1944-1945. Ele se acumulaseră deja în 1946, când se poate vorbi de o *criză*. Nu doar fenomenul crizist - manifestare de climax a unor ocurențe multiple precedente – este o punere în abis a evoluției literaturii române, ci întreaga perioadă 1944-1947, când câmpul literar este încă spațiul unor manifestări *explicit* divergente și polemice. După '48, tot ceea ce contrazice puterea va trece în structura de adâncime a câmpului.

Polarizarea inegală a câmpului, virulența luărilor de poziție ale polului heteronom, precum și caracterul său ofensiv prin excelență se revelă la o analiză a manifestelor revistelor imediat după august 1944, *ofensive* de partea noilor reviste care se angajează alături de putere pentru realizarea dezideratelor revoluției – cea politică determinând-o pe cea estetică, între care se pune acum semn de egalitate – și *defensive*, mai mult reconfirmări ale pozițiilor din interbelic decât manifeste, de partea revistelor grupate în jurul polului autonom.

Una dintre cele mai virulente ieșiri în câmp, într-o poziție dominantă a polului heteronom, aparține *Orizontului*, care, din primul număr din noiembrie 1944, își declară paratextual așezarea în câmp, precum și publicul țintă: "Revistă bilunară pentru muncitori și intelectuali (literatură, artă, cultură, gândire socială)" (pe primul loc sunt trecuți muncitorii și apoi intelectualii, sugerând implicit ceea ce va deveni retorica epocii: scriitorul *în slujba* muncitorului, o poziție de subordonare, care răstoarnă ierarhia câmpului social și viciază logica firească a omologiilor structurale existente între social și câmpul literar). Acest public este ierarhizat în ordinea importanței sale într-o notă nesemnă din nr. 8 / 1945: "Revista *Orizont* e scrisă în primul rând pentru poporul muncitor, în al doilea rând pentru esteți și nicidecum pentru estetizanți"⁸. Principiul ierarhizării externe îl subordonează pe acela al ierarhizării interne, delimitând poziția revistei în raport cu a principalilor adversari, pe care nu îi numește decât implicit.

Manifestul către cititori și colaboratori publicat pe prima pagină a revistei, alături de poezia *23 August 1944* a lui Sașa Pană anunță cunoscuta retorică a avangardei, cu vocabularul său belicos și viziunea progresistă asupra socialului: "Am rupt lanțurile robiei fasciste. Valul de adeziuni la Proiectul de Platformă propus de către Frontul Unic Muncitoresc realizat de PCR și PSD este un zălog că lupta va fi câștigată spre mai binele maselor muncitorești și țărănești"⁹. Angajarea scriitorilor este cerută explicit, în numele eliberării de fascismul celor patru ani: "Poet, romancier sau eseist, scriitorul trebuie să fie *luptătorul* în mâna căruia stă condeiul, *armă temerară*, menită să lumineze și să încânte mințile" (s. n.). Angrenarea vocabularului tipic avangardist, a tuturor schemelor perceptive care fac parte din habitusul avangardei – scriitorul

⁸ *Orizont*, nr. 8 / 1945, p. 7.

⁹ *Orizont*, nr. 1 / 1944, p. 1.

luptător și mesianic, scrisul ca armă – sunt repuse în circulație după modelul sovietic, care miza pe romantismul revoluționar, componentă a realismului socialist în sensul viitorist¹⁰. Manifestul *Orizontului* fixează și reperul acestei retorici – lozincile lui Stalin –, devenit ulterior normă a epocii cu caracter legitimant: "Scriitorii trebuie să fie, susține Mareșalul Stalin, inginerii sufletului omenesc. Creația lor, arta lor, naște din constrângere și trăiește în libertate". Luarea de poziție este una paradoxală, cerând atât angajarea scriitorului în slujba idealurilor socialiste, cât și libertatea de creație, înțeleasă însă într-un sens diferit decât acela din interbelic. Retorica vine din construcția paradoxală a mișcărilor de avangardă, care fac de multe ori confuzie între revoluția politică și cea estetică.

În aceeași linie oficială, declarată și în manifestul celor de la *Orizont*, a apropierei de U.R.S.S., și politic, și cultural, *Veac nou* are o poziție și mai aproape de câmpul puterii, legitimată ca dominantă prin militantismul ideologic presupus de revista care este "organul de presă al Asociației Române pentru Strângerea Legăturilor cu U.R.S.S" (A.R.L.U.S.). Apariția revistei la 10 decembrie 1944, care reia revista publicată de Sașa Pană în 3 numere în 1932, printr-un manifest similar celui de la *Orizont*, o poziționează în câmp în apropierea acesteia, al cărei demers îl aprobă printr-o notă semnată "Dr. P."¹¹. Delimitarea este însă întrucâtva opozitivă, arătând că avangarda interbelică de la *Orizont* nu a fost dintotdeauna ideologic-militantă, cum susținea Sașa Pană, ci că începuse prin a se poziționa de partea artei... pure. Aflăm astfel că la *Orizont* scriu "foștii colaboratori ai revistelor de *artă pură* și avangardă" (s. n.), care, între 1919-1944 au stat în "*turnul de ivoriu*", iar acum "pornesc pe un nou fâgaș (...), își limpezesc *esoterismele*" (s. n.). Aceasta este și o modalitate prin care *Veac nou* își reclamă o poziție mai pur militantă – și deci mai dominantă – decât a celor recent convertiți.

După cum notează redactorul de la *Veac nou*, ne aflăm în fața unei avangarde care s-a *clasicizat*, așadar și-a schimbat poziția dintr-una dominantă în interbelic într-una dominantă: "Arta lor [a redactorilor de la *Orizont*] s-a clarificat și clasicizat", ceea ce nu ar reprezenta nici o contradicție față de poziția lor de partea polului autonom în urmă cu 20 de ani, ci o evoluție firească: "Nu e *nicio contradicție* și *nicio ruptură bruscă* de natură aproape geologică între trecutul și prezentul lor poetic, așa cum ar interpreta un critic literar lipsit de comprehensiune și dialectică" (s. n.).

Un profil similar celui de la *Orizont* are *Victoria*, "ziar de informație și comentariu critic", intrat în câmp la 20 octombrie 1944 sub conducerea lui N. D. Cocea. Luarea de poziție a *Victoriei*, mai puțin pregnantă în manifest decât a

¹⁰ Sanda Cordoș, *op. cit.*, p. 75.

¹¹ *Veac nou*, nr. 1 / 1944, p. 2.

Orizontului, se realizează mai curând implicit, prin distanțare de pozițiile autonomiștilor, care fac și aici subiectul atacurilor polului heteronom. Sergiu Filerot critică neorientarea în spiritul noii ideologii a revistei *Kalende* și refuzul angajării lui Vladimir Streinu, a cărui poziție estetizantă nu mai este de *actualitate* (*Victoria*, nr. 12 / 1944, p. 2).

Luarea de poziție a ziarului se reconfirmă și prin opțiunile formulate în câmpul revistelor, aprobând poziția *Vieții românești* care reappare din 1944 sub conducerea lui Ralea și a lui Suchianu, neîntârziind însă să își manifeste rezervele pentru unii colaboratori, acuzați că sunt "intelectualiști" (nr. 22 / 1944, p. 2).

Cele câteva reviste cu un capital de tradiții specifice care își prelungesc sau își reiau apariția din interbelic – *RFR*, *Viața românească* – sunt și cele care au poziții de grup greu decidabile, mai ales *RFR* funcționând ca o bună punere în abis a conflictelor de interese (nu întotdeauna specifice) care animă epoca. Ele sunt criticate din acest motiv atât dinspre pozițiile autonomiștilor puri, care refuză orice fel de compromis cu puterea (*Revista Cercului Literar*, *Kalende*, *Jurnalul literar*), cât și dinspre pozițiile declarat și asumat angajate (*Orizont*, *Victoria*, *Contemporanul*). În perioadele de confuzie și de reasezare a pozițiilor câmpului față de câmpul puterii, câmpul literar tinde să fie schizoid, dihotomic, imaginând un spațiu polarizat fără termeni mediani, care, atunci când există, sunt criticați de cele două tabere care își dispută dominația. Un astfel de câmp este și cel din 1944-1947, care tinde să formuleze două poziții eligibile, dintre care una este din start compromisă – aceea a autonomiștilor – din cauza subordonării ideologice a câmpului. O astfel de polarizare dihotomică a pozițiilor nu este caracteristică unui câmp care funcționează relativ liber, ci unui câmp aflat în stare de criză, când lupta nu se dă între pozițiile individuale, ci între două tabere care sunt de fapt cele două principii majore de structurare a câmpului.

"Săptămânalul politic, social, cultural" al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, *Contemporanul* este una dintre cele mai longevive reviste ale epocii (20 septembrie 1946 – 14 decembrie 1989), continuând *Contemporanul*, care urmărea "să trezească la viața politică muncitorimea română"¹². Ca și în cazul celorlalte reviste poziționate în apropierea câmpului puterii, *Contemporanul* își delimitează poziția nu doar afirmativ, prin manifeste, ci și opozitiv, prin criticarea pozițiilor de semn contrar. Un client fidel al rubricii în care sunt prezentate revistele este *RFR*, acuzată că nu se aliniază mersului *actual* al câmpului: "*RFR* afișează o *detașare de problemele multiple ale culturii românești actuale, detașare care constituie o deficiență*", arătându-se prea "liberală"¹³. Spre sfârșitul anului, *RFR* are parte de aprecieri pozitive, care cresc pe măsura dispariției treptate a moderniștilor, mai ales a

¹² *Contemporanul*, nr. 3 / 1946, p. 1.

¹³ *Contemporanul*, nr. 5 / 1947, p. 5.

criticilor, din paginile sale, și direct proporțional cu sovietizarea crescândă a sumarului¹⁴. Sumarul "remarcabil" cuprinde articole de Al. Rosetti, "Revoluția din Octombrie", Perpessicius, "Prietenii ruso-române", cronici pentru literatura sovietică exclusiv, semnate de Eugen Jebeleanu, Victor Kernbach, Cella Serghi, Andrei Tudor și Mihnea Gheorghiu,, precum și o notă semnată "C. Gr." despre întrunirea redacției *Contemporanul* cu cititorii pentru "o precizare de poziții față de problemele momentului", unde s-a discutat despre "realfabetizarea intelectualilor"¹⁵.

Sub conducerea lui Miron Radu Paraschivescu pe post de prim-redactor, *Revista literară*, "săptămânal de poezie, proză și critică", are o scurtă apariție între 15 martie 1947 și 21 decembrie 1947, continuând *Orizontul*, al cărui ultim număr era datat martie 1947. Manifestul redacției așază revista în câmp de partea aceluiași public țintă indeterminat ca al colegilor de la *Orizont* - "revista pentru toți" -, dovedind o *continuitate*, cel puțin privind luările de poziție de grup, de-a lungul perioadei 1944-1947, mai mare decât aceea a altor reviste. *RFR* este poate cea mai în măsură să indice schimbările raportului de forțe combatante, sumarul său sovietizându-se pe măsura apropierii de 1947, fapt dovedit și de receptarea *RFR* în câmp de către celelalte reviste.

Manifestele revistelor *Orizont*, *Veac nou*, *Contemporanul*, *Revista literară* pretind toate o deschidere de direcție în cultura română, care nu face decât să urmeze schimbările din planul politic și social. Manifestul *Revistei literare* susține promovarea "valorilor literaturii în acord cu cerința unei largi culturi populare", unde *cultura populară* are, din perspectiva tradiției istorice, sensul înțelegerii vieții prin artă și literatură. Ieșirea în câmp ca răspuns la o *cerere preexistentă* este una dintre prejudecățile pe care se sprijină câmpul, pentru a-și legitima astfel propriul demers. Mecanismul care funcționează este răsturnat: oferta preexistă cererii și își creează propriul public, pe care îl și educă prin crearea schemelor perceptiv necesare acreditării poziției adoptate în câmp, *Revista literară* asumându-și misiunea de a *forma "conștiința și orientarea literară și artistică a publicului românesc"*(s. n.)¹⁶.

Mai puțin militantă politic decât *Orizontul*, *Revista literară* își ia o poziție de *mediator* între cultura înaltă și cea *populară*, așezându-se astfel pe linia de demarcație dintre cei doi poli, poziție pe care se afla și *RFR* în 1947, amestecând ieșiri în câmp specifice și unui câmp autonom, și unuia subordonat unor directive politice: "Revista noastră vrea să fie un fel de dicționar care să lămurească și să traducă tuturor semnele artei (...) aceasta se cheamă o treabă de popularizare"¹⁷. Similitudinea de poziție cu *RFR* în aceeași perioadă - 1947 – vine

¹⁴ *Contemporanul*, nr. 58 / 1947, p. 5, despre nr. oct.-nov. / 1947 al *RFR*, declarat "remarcabil".

¹⁵ *RFR*, nr. 10 – 11 / 1947, p. 159.

¹⁶ *Revista literară*, nr. 5 / 1947, p. 1.

¹⁷ *Ibidem*.

și din așezarea revistei în câmp sub egida Fundației Culturale Regele Mihai I și în virtutea unei *continuități* a mersului normal al Fundației, care trebuie să "îndrume *cultural* viața poporului". Mai puțin reticentă decât *Orizont* la capitalul cultural de tradiții specifice câmpului, *Revista literară* are o luare de poziție al cărei cuvânt de ordine este *continuitatea și reluarea* unor tradiții, a unor poziții existente în câmpul posibilelor, prin care, de altfel, se legitimează, dar în apropierea polului puterii politice *oficiale* a Regelui, la fel ca *RFR*. *Revista literară* se așază în câmp sub o sumă de posibile care o legitimează: "Reluând firul unei *întregi tradiții* critice [Alecu Russo, Gherea, Maiorescu, Ibrăileanu, Zarifopol] (...) noi înțelegem să facem din orientarea acestei reviste *ceea ce vremea noastră așteaptă*: adâncirea și lămurirea cât mai completă a vieții oamenilor prin artă și literatură"¹⁸ (s. n.). Indecidabilul poziției este înscris în pleiada criticilor înaintași selectați, unde alături de Gherea și Ibrăileanu sunt citați Maiorescu și Zarifopol. Manifestul *Revistei literare* concediază arta modernistă ca "tainică și închisă" și semnalând necesitatea transformării ei în *bun public*: "dacă vom fi întrebați ce politică facem aici, vom spune (...) *limpezire și limpezime, claritate și clarificare*"¹⁹ (s. n.). Definind arta ca *libertate de exprimare*, *Revista literară* derobează o schemă perceptivă aparținând în câmp habitusului de avangardă al fostului colaborator al *Albatrosului*, Miron Radu Paraschivescu.

Angajarea politică a revistei este semnalată în ultimele numere din 1947, într-o apropiere crescândă de polul puterii. În nr. 36 / 1947, *Revista literară* publică pe prima pagină Apelul Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, la al doilea Congres, un fel de crez ideologic care angrenează retorica mesianică a avangardei, virată înspre planul politic: "Să punem arta și scrisul nostru în slujba poporului (...) Să lovim fără cruțare în aceia care vor să semene oboseala și șovăiala! Ultimul număr al *Revistei literare* (nr. 45 / 1947, p. 2) anunță trecerea întregului colectiv la *Flacăra*, săptămânalul Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, precum și angajarea "pe linia neșovăitoare a ideologiei clasei muncitoare, a marxismului-leninismului".

Interzisă în septembrie 1940 de dictatura lui Carol al II-lea, *Viața românească* re apare din noiembrie 1944 până în iunie / iulie 1946 sub conducerea lui I. Suchianu și M. Ralea, cu un colectiv de redacție destul de hibrid, păstrând caracterul ambiguu al poziționării revistei în câmp, caracter valabil și pentru perioada interbelică atunci când orientarea îi fusese dată de activitatea lui Ibrăileanu. Prin habitusul ei de câmp și prin capitalul simbolic acumulat între cele două războaie, *Viața românească* se poziționa, datorită tradiției cu care venea în câmpul din 1944, la polul heteronom, reclamându-se

¹⁸ *Revista literară*, nr. 5 / 1947, p. 1.

¹⁹ *Ibidem*.

de la aceeași paradigmă critică a lui Gherea, dar fără militantismul avangardiștilor de la *Orizont* în același an. Tradiționalistă în interbelic, revista nu tolerase excesele avangardei și ieșirile ei zgomotoase în câmp, mizând după 1944 pe o ținută academică ce o apropie uneori de o poziție ca aceea a *RFR*-ului, dar fără puterea de legitimare a acesteia. Dintre revistele grupate la polul heteronom, *Viața românească* este cea cu o poziție mai puțin fermă, acceptând angajarea socială, nu și pe cea politică.

Ieșirea în câmp a revistei după 1944 - "La reparația *Vieții românești*" - este semnată de Mihail Ralea, care se folosește de capitalul cultural și simbolic din interbelic, pentru a legitima poziția drept una dominantă, recitind tradiția *Vieții românești* ca a unei reviste care a luptat 30 de ani "pentru toate temele democrației românești", susținând *literatura militantă și socială*, precum și *raționalismul contra "misticei reacționare și obscurantiste"*²⁰. În acest fel, luarea de poziție se face prin delimitarea opozitivă față de pozițiile gândiriștilor, de care mai fuseseră apropiați în interbelic, Ralea invocând pentru revistă o poziție de *mediator* în câmpul interbelic în polemica dintre gândiriști și intelectualiști. *Viața românească* are o luare de poziție militantă, revoluționară și ... profetică, apărînd ca un refugiu al scriitorilor de stînga: "În timpul regimurilor de autoritate chiar, ea a fost refugiul publiciștilor de stînga". În reprezentarea retrospectivă pe care i-o face Ralea, *Viața românească* apare ca o puternică revistă militantă pentru schimbări social-politice, care a refuzat să fie "pur literară", argument prin care Ralea polemizează *ex silentio*, detașând revista opozitiv și negativ de criticii lovinescieni: "Ni s-a propus în timpul acesta [de ocupație, 1940 - 1944] să reapărem ca revistă *pur literară*. Revista noastră a fost întotdeauna o *publicație de atitudini*. Am așteptat resemnați și plini de nădejde (...) clipa de azi".

Asemenea *Vieții românești* care reintra în câmp prin *continuarea* unei tradiții a publicației, *Lumea* se reclamă, prin directorul său, G. Călinescu, de la tradiția *Jurnalului literar* din 1939, reluat, pentru scurtă vreme, între 1947-1948, când va avea o poziție în câmp total diferită însă, formulând ultima apărare a autonomiei esteticului până la apariția generației '60. Manifestul *Arta și lumea* din nr. 1 / 1945 (p. 1) al revistei *Lumea* este semnat de Călinescu și derobează o reprezentare dihotomică a câmpului revistelor vremii, situându-se pe poziția *actualității* heteronomiștilor: "Majoritatea artiștilor și intelectualilor, în consensul aproape unanim al publicului, cer ca artistul să se coboare în mijlocul vieții și să ia act de problemele momentului". Opozanții sunt discreditați, prin argumentul majorității: "Câtiva, excesiv de estetizanți, au o unică strâmbătură a feței. Însă pe nedrept", legitimându-și indirect propria poziție ca cea *de drept*. Călinescu nuanțează poziția revistei, distanțându-se de sensul *actualității* dat de

²⁰ *Viața românească*, nr. 1, nov, / 1944, pp. 3-4.

Orizont și *Veac nou* printr-o reconversie semantică. Artistul nu trebuie "să înregistreze prezentul imediat, evenimentul", iar critica nu trebuie să "califice producția după gradul de conformare la moment", aspect incriminat și de Ion Caraion în articolul "Războiul artei" (*Orizont*, nr. 6 / 1945, p. 5): "Talentul (...) nu trebuie siluit și pus să facă ceia ce *vrem* sau *trebuie*, ci ceia ce *crede* și *simte* el" (s. n.). În obișnuita sa manieră paradoxală de a se poziționa în câmp, Călinescu afirmă necesitatea scriitorului de a se întoarce în social și, în același timp, stabilește o *finalitate* estetică artei: "a exprima viața înseamnă a te abstrage de la evenimente, ridicându-te la concept (...) «Viața» operei de artă reprezintă un absolut aspațial și atemporal".

Amestecul de poziții divergente transpare și în revistele mai puțin proeminente în câmp, situate de partea polului heteronom, într-o poziție dominată, fără un capital social sau simbolic prea mare, precum *Viața socială CFR*, *Democrația* și *Tineretea*. Cu o scurtă apariție între 8 octombrie 1944 și 15 iulie 1945, sub direcția lui Anton Dumitriu, *Democrația* se afirmă ca "săptămânal independent de orientare politică și culturală", luarea de poziție în câmp realizându-se prin schema perceptivă a socialismului ca nou umanism. "Restaurarea Omului", manifest semnat de Anton Dumitriu (nr. 1 / 1944, p. 1), identifică două modele ale omului nou, care vin dinspre America, respectiv Rusia Sovietică. Revista se înscrie în linia de stânga atunci când susține că "adeziunea la platforma partidului comunist a S.S.R.-ului trebuie să fie și o operă de *inițiativă personală*, nu numai o simplă aderare în public prin noul ei președinte, d. Victor Eftimiu". Toți cei care nu aderă la partidul comunist sunt clasați aprioric drept "elemente retrograde și legionare din sânul S.S.R.-ului". (nr. 1 / 1944, p. 8).

"Săptămânal de atitudine și cultură progresistă", *Tineretea* se angajează paratextual în educarea tineretului în spiritul noilor valori ideologice afirmate după 23 august 1944, pentru o perioadă la fel de scurtă de timp ca și *Democrația* (1 iulie 1945 – 19 decembrie 1946), cu o slabă coeziune internă a articolelor și cu mică vizibilitate în câmpul literar. Luarea de poziție situează revista la polul controlat de putere, sub semnul Armatei Roșii, care deschide "o nouă eră pentru tineret", dorind să îl reeduce moral în spiritul veacului. Publicul țintă îl constituie "tineretul muncitoresc, studios și plugăresc" ("La început de drum", nr. 1 / 1945, p. 1).

Dintre revistele situate în zona cea mai puțin vizibilă a câmpului, cu un public țintă care nu poate asimila întotdeauna subtilitățile unor luări de poziție subversive la adresa puterii politice, *Viața socială CFR* are parte de participarea unor scriitori moderniști cu mare capital cultural și simbolic: Camil Petrescu, Al. Philippide, Arghezi. Directorul-fondator Vasile I. Vior semnează ieșirea în câmp a publicației după 23 august 1944, "Drum nou" (nr. 3 / 1944, p. 3) de partea polului heteronom, optând "pentru dezvoltarea progresului omenesc și mai ales pentru întoarcerea unei noi discipline sociale, în care *munca* să fie

ridicată la rangul de *dogmă*, iar autorul beatificat în meritul său". "Revista *Viața socială CFR* va ști să nu precupețească nici un sacrificiu pentru ca să facă să triumfe nouile precepte sociale în ce privește traiul slujbașilor din CFR." (s. n.)

Ultimele răbufniri pentru apărarea autonomiei câmpului sunt defensive, cedând treptat locul ofensivei tot mai politizate a polului heteronom. Unele sunt spectaculoase și admirabile în credința justității poziției lor, altele sunt reflexe ale câmpului interbelic care își cucerise autonomia și își reproducea structurile recent dobândite. Dar toate respiră agonice aerul tot mai greu al dezechilibrului și al anormalizării.

BIBLIOGRAFIE

1. Studii

- Bourdieu, Pierre, 1987, *Choses dites*, Paris, Editions de Minuit
 Bourdieu, Pierre, 1998, *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, București, Univers
 Cordoș, Sanda, 2002, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof,
 ed. a II-a
 Nițescu, M., 1995, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, București, Humanitas

2. Periodice

- Contemporanul*, nr. 1-14 / 1946, nr. 15-65 / 1947
Democrația, nr. 1-12 / 1944
Jurnalul literar, nr. 1-3 / 1947
Lumea, nr. 1-13 / 1945, nr. 14-35 / 1946
Orizont, an I, nr. 1-3 / 1944, nr. 4-23 / 1945, an II, (serie nouă), nr. 1-2 / 1945; nr. 3-15 / 1946;
 an III, nr. 1-2 / 1946, nr. 3-4 / 1947
Revista Fundațiilor Regale, nr. 1-12 / 1934, nr. 1-12 / 1936, nr. 1-12 / 1941, nr. 1-12 / 1944,
 nr. 1-12 / 1945, nr. 1-12 / 1946, nr. 1-12 / 1947
Revista literară, nr. 1-45 / 1947
Tinerețea, nr. 1-14 / 1945
Veac nou, nr. 1 / 1944
Viața socială CFR, nr. 1-5 / 1944, nr. 1-8 / 1945, nr. 1 / 1946
Viața românească, nr. 1-2 (nov.-dec.) / 1944, nr. 1-12 / 1945, nr. 1-7 / 1946
Victoria, an I, nr. 1-59 / 1944, nr. 60-207 / 1945